

УДК 35:004.8:001.8

Концептуалізація наукової парадигми регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні

CONCEPTUALIZATION OF THE SCIENTIFIC PARADIGM OF REGULATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PUBLIC ADMINISTRATION

СИЧЕНКО Віктор Володимирович – доктор наук з державного управління, професор, ректор, Комуніальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9655-2317>

СТАРКОВ Валентин Іванович – здобувач наукового ступеня, Комуніальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8400-2457>

SYCHENKO Viktor Volodymyrovych – doctor of science in public administration, professor, rector, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» Dnipropetrovsk Regional Council, 70, st. Volodymyr Antonovych, Dnipro, 49006, Ukraine

STARKOV Valentyn Ivanovych – candidate for a scientific degree, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» Dnipropetrovsk Regional Council, 70, st. Volodymyr Antonovych, Dnipro, 49006, Ukraine

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-698X/2026-1-15>

Анотація. У статті здійснено систематизацію сучасних наукових підходів до дослідження штучного інтелекту в публічному управлінні. Виокремлено основні виміри наукової парадигми, а саме теоретико-методологічний, інституційно-управлінський, правовий, етичний, соціально-партисипативний та прикладний. На основі аналізу зарубіжних і вітчизняних досліджень систематизовано основні наукові підходи до розуміння штучного інтелекту як соціотехнічного феномену, що функціонує на перетині технологій, інституцій, права та суспільства. Виокремлено п'ять ключових вимірів дослідження: теоретико-методологічний, інституційно-управлінський, правовий та етичний, соціально-партисипативний, а також український контекст.

© СИЧЕНКО Віктор Володимирович, СТАРКОВ Валентин Іванович

Доведено, що впровадження ШІ трансформує логіку прийняття управлінських рішень, змінює природу підзвітності, підсилює роль даних та зумовлює необхідність забезпечення прозорості, справедливості й підконтрольності алгоритмічних систем. Особливу увагу приділено ризик-орієнтованому підходу до регулювання, принципу алгоритмічної підзвітності, управлінню даними та залученню громадськості до процесів формування політики у сфері ШІ. Обґрунтовано, що ефективність і легітимність використання штучного інтелекту в публічному секторі визначаються не лише технологічними характеристиками, а й рівнем інституційної спроможності держави, якістю нормативно-правового забезпечення та довірою суспільства. Узагальнення теоретичних підходів і міжнародного досвіду дозволило запропонувати цілісну модель інституційного регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні, яка поєднує нормативно-правовий, інституційний, інфраструктурний, етичний та партисипативний компоненти. Новизна дослідження полягає у формуванні інтегрованого підходу до розуміння ШІ як інституційного елементу системи публічного управління. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання для розробки державної політики, удосконалення регуляторних механізмів та впровадження інновацій у діяльність органів влади.

Ключові слова: штучний інтелект, публічне управління, алгоритмічне управління, AI governance, інституційні механізми, інституційне регулювання, моделі регулювання, публічна цінність, цифрова трансформація, парадигма.

Abstract. *The article systematizes modern scientific approaches to the study of artificial intelligence in public administration. The main dimensions of the scientific paradigm are identified, namely theoretical and methodological, institutional and managerial, legal, ethical, socially participatory and applied. Based on the analysis of foreign and domestic research, the main scientific approaches to understanding artificial intelligence as a socio-technical phenomenon that functions at the intersection of technologies, institutions, law and society are systematized. Five key dimensions of the study are identified: theoretical and methodological, institutional and managerial, legal and ethical, socially participatory, and the Ukrainian context. It is proven that the implementation of AI transforms the logic of managerial decision-making, changes the nature of accountability, strengthens the role of data and necessitates the need to ensure transparency, fairness and control of algorithmic systems. Particular attention is paid to the risk-based approach to regulation, the principle of algorithmic accountability, data management and public involvement in the processes of policy formation in the field of AI. It is substantiated that the effectiveness and legitimacy of the use of artificial intelligence in the public sector are determined not only by technological characteristics, but also by the level of institutional*

capacity of the state, the quality of regulatory and legal support and public trust. The generalization of theoretical approaches and international experience made it possible to propose a holistic model of institutional regulation of artificial intelligence in public administration, which combines regulatory, institutional, infrastructural, ethical and participatory components. The novelty of the study lies in the formation of an integrated approach to understanding AI as an institutional element of the public administration system. The practical significance of the results lies in the possibility of their use for the development of public policy, improvement of regulatory mechanisms and introduction of innovations in the activities of government bodies.

Key words: *artificial intelligence, public administration, algorithmic governance, AI governance, institutional mechanisms, institutional regulation, regulatory models, public value, digital transformation.*

Вступ. Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту істотно впливає на характер функціонування держави, органів влади та системи публічного управління. Упровадження алгоритмічних систем у сферу прийняття управлінських рішень, надання послуг, контролю, прогнозування та аналітики формує новий тип взаємодії між державою, громадянином і технологією. Це, своєю чергою, зумовлює потребу в оновленні наукових підходів до осмислення ролі штучного інтелекту у владних процесах.

Попри активне зростання кількості досліджень з проблематики штучного інтелекту, наукова парадигма залишається фрагментованою. Частина праць зосереджена на технологічній сутності ШІ, частина – на етичних і правових ризиках, частина – на цифровій трансформації держави. Водночас питання трансформації інституційних механізмів та моделей регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні досі не набуло достатнього рівня системності.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика штучного інтелекту в публічному управлінні розвивається на перетині кількох наукових напрямів. По-перше, це дослідження штучного інтелекту як сукупності цифрових технологій, алгоритмічних моделей і систем обробки даних, здатних підтримувати, оптимізувати або частково автоматизувати процеси прийняття рішень. По-друге, це публічне управління як складна система інституцій, процедур, правових механізмів і управлінських практик, спрямованих на реалізацію публічного інтересу, забезпечення прав громадян та підвищення якості державних і муніципальних послуг. По-третє, важливим науковим виміром виступає цифрова трансформація держави, у межах якої штучний інтелект розглядається не лише як інструмент технічної модернізації, а і як чинник структурних змін у моделі взаємодії держави, суспільства та громадянина.

У цьому контексті особливої ваги набуває міждисциплінарний підхід, що поєднує положення публічного управління, інформаційного права,

адміністративного права, цифрової етики, кібербезпеки, теорії прийняття рішень та аналізу даних. Такий підхід дає змогу розглядати штучний інтелект не ізольовано як технічну інновацію, а як комплексний соціально-управлінський феномен, здатний впливати на ефективність державних інституцій, прозорість адміністративних процедур, рівень підзвітності влади та якість надання публічних послуг.

Водночас інтеграція штучного інтелекту в систему публічного управління породжує не лише нові можливості, а й численні ризики. Серед них особливо актуальними є питання алгоритмічної упередженості, непрозорості автоматизованих рішень, захисту персональних даних, дотримання прав людини, розмежування відповідальності між посадовою особою та цифровою системою, а також забезпечення належного демократичного контролю над використанням інтелектуальних технологій у сфері влади. Саме тому сучасні наукові дослідження дедалі частіше фокусуються не лише на технологічних перевагах штучного інтелекту, а й на виробленні інституційних, правових та етичних засад його безпечного й легітимного застосування в публічному секторі.

Фундаментальні основи розуміння штучного інтелекту сформовано у працях S. Russell та P. Norvig [1], які визначили базові характеристики інтелектуальних систем, їх здатність до аналізу даних, раціонального вибору та підтримки рішень. Ці праці мають переважно технологічний характер, однак саме вони створили понятійний фундамент для подальшого перенесення дискусії у сферу публічного управління.

Суттєвий вплив на формування сучасного бачення ризиків та стратегічних наслідків розвитку ШІ справили N. Bostrom і M. Tegmark [2, 3]. Їхній внесок полягає в обґрунтуванні необхідності не лише технічного контролю за розвитком інтелектуальних систем, а й інституційного та політичного регулювання. У цих дослідженнях ШІ розглядається вже не просто як інструмент, а як фактор системної трансформації суспільства, держави й глобального управління.

Етичний вимір дослідження ШІ найґрунтовніше представлений у працях L. Floridi [4, 5], який розвинув концепцію етичного штучного інтелекту, орієнтованого на суспільне благо, права людини, справедливість і публічну цінність. Цей підхід є особливо важливим для публічного управління, оскільки саме в державному секторі алгоритмічні рішення можуть прямо впливати на доступ до прав, ресурсів і послуг.

У площині AI governance вагомий внесок зробили S. Goldsmith, M. Janssen, T. Sun, R. Medaglia, M. Veale, I. Brass та інші дослідники [6-9]. Зокрема, S. Goldsmith [6] аналізує, як штучний інтелект змінює природу підзвітності у міському та публічному управлінні, доводячи, що алгоритмічні системи трансформують класичні лінії відповідальності між посадовцем, установою та громадянином. M. Janssen [10] розробляє підходи до data governance

у публічному секторі, показуючи, що ефективне використання ШІ неможливе без належного управління даними. T. Sun та R. Medaglia [8] концентрують на практичних викликах інтеграції ШІ в органи влади, зокрема на інституційній інерції, організаційній неготовності та складності поєднання технологічної інновації з традиційною бюрократичною логікою.

Особливе місце посідають дослідження M. Veale та I. Brass [9], які розкривають феномен «адміністрування через алгоритми». Їхній внесок полягає в критичному осмисленні ризиків автоматизації управлінських рішень, зокрема непрозорості, складності оскарження, нечіткості відповідальності та потенційної дискримінації.

У соціально-партисипативному вимірі важливими є праці A. Parthasarathy [11], яка розвиває концепцію *participatory AI governance*, та M. Nkongolo [12], який обґрунтовує плюралістичний підхід до управління ШІ. Ці автори звертають увагу на необхідність залучення суспільства до вироблення принципів, процедур і обмежень використання алгоритмічних систем, особливо у сфері публічної влади.

Значну роль у формуванні нормативної рамки відповідального використання ШІ відіграли міжнародні організації. OECD сформулювала принципи надійного, безпечного та орієнтованого на людину штучного інтелекту. UNESCO закріпила етичні підходи до його використання. Європейський Союз, розробивши AI Act, інституціоналізував ризик-орієнтовану модель регулювання. Ці документи фактично стали основою для сучасної регуляторної парадигми у сфері штучного інтелекту.

В українських наукових колах проблематика штучного інтелекту в публічному управлінні ще перебуває на стадії становлення, однак уже можна виокремити низку важливих наукових позицій. Л. Коваленко та Б. Коваленко [13] формують доктринальні підходи до впровадження штучного інтелекту в систему публічного управління, підкреслюючи необхідність інституційного упорядкування цього процесу. А. Гачкевич [14] акцентує увагу на правових аспектах автоматизації управлінських рішень та проблемі забезпечення їх законності. Ю. Карпенко [15] зосереджується на етичних параметрах використання ШІ, насамперед на довірі, прозорості та справедливості. Н. Шевченко та співавтори [16] досліджують економічні та організаційні ефекти впровадження ШІ у сфері публічного управління, звертаючи увагу на підвищення ефективності, оптимізацію процедур та антикорупційний потенціал цифрових технологій.

Метою дослідження є систематизація наукових підходів до дослідження штучного інтелекту в публічному управлінні та визначення невирішених аспектів проблеми, пов'язаних із трансформацією інституційних механізмів і моделей його регулювання.

Виклад основного матеріалу. Дослідимо штучний інтелект в контексті вимірів.

По-перше, теоретико-методологічний вимір. У більшості фундаментальних праць штучний інтелект визначається як здатність технічних систем аналізувати великі масиви даних, виявляти закономірності, навчатися на основі попереднього досвіду та формувати рішення або рекомендації без прямого втручання людини. Таке визначення є достатнім у межах технічних і прикладних досліджень, однак для сфери публічного управління воно виявляється концептуально обмеженим. Це зумовлено тим, що в публічному секторі штучний інтелект функціонує не в ізольованому цифровому середовищі, а в складній системі інституційних, правових і соціальних взаємозв'язків, де ключового значення набувають не лише ефективність і точність, а й законність, легітимність, суспільна прийнятність, справедливість, підзвітність і відповідальність.

У цьому контексті штучний інтелект доцільно розглядати не лише як технологічний інструмент, а як елемент інституційної інфраструктури публічного управління, що інтегрується у процеси вироблення та реалізації управлінських рішень. Його функціонування безпосередньо впливає на характер взаємодії між державою та громадянином, трансформує механізми адміністративних процедур, змінює баланс дискреційних повноважень посадових осіб та автоматизованих систем. Таким чином, ШІ стає не просто інструментом оптимізації, а чинником інституційної трансформації державного управління.

Саме тому сучасний наукова парадигма поступово переходить від суто технологічного розуміння штучного інтелекту до інституційного та соціально-правового. У межах цього підходу особливого значення набувають такі категорії, як *algorithmic governance*, *AI governance*, *public value*, *algorithmic accountability*. Вони відображають спробу осмислити штучний інтелект як складову системи врядування, а не лише як інструмент підтримки управлінських рішень.

Зокрема, концепція *algorithmic governance* акцентує увагу на використанні алгоритмів як інструментів регулювання соціальних процесів і прийняття управлінських рішень, що потенційно можуть замінювати або доповнювати традиційні адміністративні механізми. У свою чергу, *AI governance* охоплює ширший спектр питань, пов'язаних із формуванням політик, стандартів, нормативно-правових рамок і інституційних механізмів контролю за розробкою та використанням систем штучного інтелекту.

Категорія *public value* дозволяє оцінювати ефективність впровадження штучного інтелекту не лише через призму економічної доцільності чи продуктивності, а передусім з точки зору створення суспільної цінності – підвищення якості публічних послуг, забезпечення доступності сервісів, зміцнення довіри до державних інституцій та розширення можливостей участі громадян у процесах прийняття рішень.

Водночас концепція *algorithmic accountability* висуває на перший план проблему підзвітності алгоритмічних систем, що особливо актуально

в умовах делегування частини управлінських функцій цифровим технологіям. Вона передбачає необхідність забезпечення прозорості алгоритмів, можливості пояснення прийнятих рішень (*explainability*), чіткого визначення суб'єктів відповідальності, а також створення механізмів оскарження рішень, прийнятих із використанням штучного інтелекту.

Окремого значення у теоретико-методологічному вимірі набуває питання співвідношення людини та алгоритму в системі публічного управління. Сучасні дослідження дедалі більше наголошують на необхідності збереження принципу *human-in-the-loop*, відповідно до якого остаточне управлінське рішення має залишатися за людиною, тоді як штучний інтелект виконує функцію аналітичної підтримки. Це дозволяє мінімізувати ризики автоматизованих помилок, алгоритмічної дискримінації та втрати контролю над процесами прийняття рішень.

Таким чином, теоретико-методологічний вимір дослідження штучного інтелекту в публічному управлінні характеризується поступовим переходом від техноцентричного підходу до комплексного інституційно-орієнтованого бачення, в межах якого ШІ розглядається як складний соціотехнічний феномен, що потребує інтеграції технологічних, правових, етичних і управлінських підходів.

По-друге, інституційно-управлінський вимір. Роботи зарубіжних дослідників переконливо свідчать про те, що впровадження штучного інтелекту трансформує не лише інструментальний арсенал публічного управління, а й саму його логіку. Якщо на попередніх етапах цифровізації основний акцент робився на автоматизації документообігу, електронних сервісів і підвищенні адміністративної ефективності, то сучасний етап характеризується переходом до якісно нової моделі, у межах якої алгоритми стають активними учасниками управлінських процесів. Йдеться про їхню участь у відборі та обробці інформації, прогнозуванні соціально-економічних процесів, ранжуванні об'єктів управління, розподілі ресурсів, а також формуванні варіантів управлінських рішень.

У цьому контексті S. Goldsmith обґрунтовує тезу про трансформацію природи підзвітності в умовах алгоритмізації публічного управління. На його думку, підзвітність перестає бути виключно персональною характеристикою посадової особи і набуває багаторівневого характеру. Вона розподіляється між кількома суб'єктами: алгоритмічною системою як інструментом прийняття рішень, розробниками програмного забезпечення, органами публічної влади, які впроваджують відповідні рішення, а також регуляторними інституціями, що встановлюють правила та здійснюють контроль. Така багаторівнева модель підзвітності ускладнює традиційні механізми контролю, але водночас відкриває можливості для формування нових інституційних підходів до забезпечення прозорості та відповідальності.

Важливий внесок у розробку інституційного підходу до використання штучного інтелекту робить М. Janssen, який підкреслює, що ключовою передумовою ефективного та легітимного застосування ШІ є належне управління даними (data governance). Саме якість, повнота, репрезентативність і структурованість даних визначають не лише точність алгоритмічних результатів, а й їхню відповідність принципам справедливості та недискримінації. Недосконалі або упереджені дані можуть призводити до системних помилок і відтворення соціальної нерівності, що особливо критично у сфері публічного управління, де рішення мають прямий вплив на права та можливості громадян.

У межах інституційно-управлінського виміру особливого значення набуває трансформація функцій державних органів. Штучний інтелект поступово змінює роль держави від безпосереднього виконавця управлінських функцій до координатора, регулятора та інтегратора складних соціотехнічних систем. Це означає, що органи публічної влади дедалі більше зосереджуються не лише на наданні послуг, а й на формуванні правил використання алгоритмів, забезпеченні контролю за їх функціонуванням та захисті публічних інтересів у цифровому середовищі.

Водночас змінюється і характер управлінських рішень. Вони стають більш даноорієнтованими (data-driven decision-making), що дозволяє підвищити їх обґрунтованість і прогнозованість. Проте така трансформація супроводжується ризиком надмірної залежності від алгоритмічних рекомендацій, що може знижувати роль професійного судження посадових осіб і призводити до так званого «алгоритмічного детермінізму». У зв'язку з цим актуалізується необхідність забезпечення балансу між автоматизацією та людським контролем.

Окремої уваги заслуговує питання інституційної спроможності держави до впровадження штучного інтелекту. Ефективне використання таких технологій потребує наявності відповідної нормативно-правової бази, організаційних структур, кваліфікованих кадрів, а також розвиненої цифрової інфраструктури. Крім того, важливим чинником є міжвідомча координація та інтеграція інформаційних систем, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до використання даних і алгоритмів.

Не менш важливою є трансформація взаємодії між державою та громадянами. Використання штучного інтелекту створює передумови для персоналізації публічних послуг, підвищення їх доступності та оперативності. Водночас це породжує нові виклики, пов'язані із захистом персональних даних, ризиками цифрової нерівності та необхідністю забезпечення довіри до алгоритмічних рішень. У цьому контексті ключового значення набуває прозорість використання штучного інтелекту та можливість громадського контролю.

Таким чином, інституційно-управлінський вимір впровадження штучного інтелекту характеризується глибокою трансформацією управлінських

практик, зміною ролі держави, ускладненням механізмів підзвітності та зростанням значення управління даними. ШІ постає як фактор, що не лише підвищує ефективність публічного управління, а й формує нову парадигму взаємодії між технологіями, інституціями та суспільством.

По-третє, правовий та етичний вимір. Праці L. Floridi, С. Cath, а також стратегічні документи OECD, UNESCO і Європейського Союзу підводять до принципово важливого висновку: штучний інтелект у сфері публічного управління не може розглядатися і регулюватися виключно як технологічна інновація. Його слід осмислювати як фактор суспільно значущого впливу, здатний трансформувати механізми реалізації влади, впливати на права і свободи громадян, а також змінювати баланс між ефективністю та справедливістю у прийнятті управлінських рішень. У цьому контексті регулювання ШІ виходить за межі технічних стандартів і набуває комплексного правового та етичного характеру.

Саме тому сучасна регуляторна парадигма дедалі більше тяжіє до ризик-орієнтованого підходу (risk-based approach), який передбачає диференціацію вимог до систем штучного інтелекту залежно від рівня потенційного впливу на суспільство та права людини. Такий підхід знайшов своє відображення, зокрема, у європейській моделі регулювання, де системи ШІ класифікуються за рівнем ризику – від мінімального до неприйняттого – з відповідним набором обмежень і вимог до їх використання.

Зазначений підхід набуває особливої актуальності у державному секторі, де алгоритмічні рішення можуть безпосередньо визначати доступ громадян до соціальних виплат, адміністративних послуг, процедур контролю та нагляду, санкційних механізмів або пріоритетності обслуговування. У таких випадках навіть незначні помилки або упередження в алгоритмах можуть мати системні наслідки, посилюючи соціальну нерівність або порушуючи принципи рівності перед законом.

У правовому вимірі це зумовлює необхідність адаптації традиційних принципів адміністративного права до нових умов алгоритмічного управління. Йдеться, зокрема, про забезпечення принципів законності, пропорційності, недискримінації, обґрунтованості рішень та права особи на ефективний засіб правового захисту. Особливого значення набуває також право на пояснення (right to explanation), яке передбачає можливість громадянина отримати зрозуміле обґрунтування рішення, прийнятого із застосуванням штучного інтелекту.

Етичний вимір використання ШІ в публічному управлінні доповнює правове регулювання, формуючи систему ціннісних орієнтирів, що мають спрямовувати розробку та впровадження алгоритмічних систем. Серед ключових етичних принципів, які закріплюються в міжнародних документах, слід виокремити: повагу до прав людини, справедливість, прозорість, підзвітність, безпечність і орієнтацію на суспільне благо. Ці принципи

виконують не лише декларативну функцію, а й поступово трансформуються у конкретні вимоги до дизайну та функціонування систем ШІ (так званий підхід *ethics by design* або *trustworthy AI*).

Водночас важливим аспектом є співвідношення «жорсткого» та «м'якого» регулювання штучного інтелекту. Поряд із нормативно-правовими актами дедалі більшого значення набувають рекомендації, етичні кодекси, стандарти та керівні принципи, які формують гнучке середовище регулювання. Такий підхід дозволяє швидше реагувати на технологічні зміни, однак водночас ставить питання щодо ефективності забезпечення дотримання встановлених принципів.

Окремої уваги потребує проблема відповідальності за рішення, прийняті із застосуванням штучного інтелекту. У традиційній моделі адміністративного права відповідальність чітко персоніфікована, тоді як у випадку алгоритмічних систем вона набуває розподіленого характеру. Це зумовлює необхідність формування нових правових механізмів, які дозволяють чітко визначити межі відповідальності між державними органами, розробниками технологій та іншими залученими суб'єктами.

Таким чином, правовий та етичний вимір використання штучного інтелекту в публічному управлінні формує складну систему норм і принципів, спрямованих на забезпечення балансу між інноваційним розвитком і захистом фундаментальних прав людини. Саме в межах цього виміру закладаються основи легітимності застосування ШІ, що визначає рівень довіри суспільства до цифрової трансформації держави. Праці L. Floridi, C. Cath, а також документи OECD, UNESCO і ЄС підводять до висновку, що ШІ у публічному управлінні не може регулюватися лише як інновація. Він має регулюватися як потенційне джерело суспільно значущого впливу. Саме тому сучасна регуляторна парадигма дедалі більше тяжіє до ризик-орієнтованого підходу.

Цей підхід особливо важливий у державному секторі, де алгоритмічне рішення може визначати доступ до соціальної допомоги, адміністративних процедур, перевірок, контролю, санкцій або пріоритетності обслуговування.

По-четверте, соціальний і партисипативний вимір. Дослідження A. Parthasarathy та M. Nkongolo переконливо демонструють, що легітимність використання штучного інтелекту в органах публічної влади визначається не лише технічною досконалістю алгоритмів чи формальною відповідністю правовим нормам. Ключовим чинником стає рівень залучення суспільства до процесів вироблення правил застосування таких технологій. У цьому контексті ШІ постає не просто як інструмент управління, а як об'єкт суспільного узгодження, що потребує відкритості, діалогу та довіри.

Йдеться, передусім, про формування партисипативних механізмів, які забезпечують участь громадян, експертного середовища та інститутів громадянського суспільства у визначенні принципів, меж і умов використання штучного інтелекту. Така участь може реалізовуватися через публічні

консультації, обговорення проєктів нормативно-правових актів, створення дорадчих органів, громадських рад, а також використання цифрових платформ для зворотного зв'язку.

У цьому вимірі особливого значення набуває концепція *deliberative governance*, яка передбачає ухвалення рішень на основі публічного обговорення та аргументованого діалогу між владою і суспільством. Застосування цієї концепції до сфери штучного інтелекту дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень, врахувати різноманіття соціальних інтересів і мінімізувати ризики конфліктів, пов'язаних із впровадженням нових технологій.

Важливим елементом соціального виміру є забезпечення прозорості та пояснюваності алгоритмічних рішень. Громадяни мають розуміти, яким чином функціонують системи штучного інтелекту, які дані використовуються, за якими критеріями приймаються рішення та які наслідки вони можуть мати. Відсутність такої прозорості підриває довіру до державних інституцій і створює передумови для соціального несприйняття навіть ефективних технологічних рішень.

Не менш важливим є створення ефективних процедур оскарження рішень, прийнятих із використанням штучного інтелекту. Наявність доступних і зрозумілих механізмів захисту прав громадян є необхідною умовою забезпечення справедливості та підзвітності в умовах алгоритмічного управління. Це включає можливість перегляду рішень людиною, подання скарг, проведення незалежного аудиту алгоритмів та використання інструментів адміністративного й судового захисту.

Окрему увагу слід приділити проблемі цифрової нерівності, яка може суттєво впливати на рівень участі громадян у процесах, пов'язаних із використанням штучного інтелекту. Недостатній доступ до цифрових технологій, низький рівень цифрової грамотності або обмежені можливості участі в онлайн-процедурах можуть призводити до виключення окремих соціальних груп із процесу прийняття рішень. У цьому контексті держава має забезпечувати інклюзивність цифрової трансформації, створюючи умови для рівного доступу до інформації та механізмів участі.

Таким чином, соціальний і партисипативний вимір використання штучного інтелекту в публічному управлінні визначає рівень його легітимності та суспільного прийняття. Ефективність алгоритмічних систем у державному секторі залежить не лише від їх технічної якості чи правового регулювання, а й від здатності інтегрувати інтереси громадян, забезпечувати відкритість і формувати довіру до процесів цифрової трансформації.

По-п'яте, український контекст. Основна увага вітчизняних науковців зосереджена на окремих аспектах проблематики – правових гарантіях використання ШІ, етичних принципах його застосування, загальних засадах цифровізації державного управління, а також потенційному економічному ефекті від впровадження відповідних технологій. Безумовно, такі дослідження

формують важливу основу для подальшого розвитку наукового знання, однак вони ще не забезпечують цілісного бачення трансформації інституційних механізмів регулювання штучного інтелекту в системі публічного управління.

На відміну від зарубіжних підходів, де вже сформувався відносно сталі концепції AI governance та algorithmic governance, український контекст поки що не має інтегрованої теоретичної моделі, яка б поєднувала правові, організаційні, технологічні та соціальні аспекти впровадження штучного інтелекту. Це зумовлює необхідність переходу від описового та галузевого аналізу до системного міждисциплінарного дослідження, орієнтованого на виявлення закономірностей трансформації публічного управління під впливом цифрових технологій.

Важливим чинником, що визначає специфіку українського контексту, є поєднання процесів цифрової трансформації з умовами воєнного стану та післявоєнного відновлення. У цих умовах штучний інтелект набуває додаткового значення як інструмент підвищення ефективності управління ресурсами, оптимізації адміністративних процедур, посилення аналітичних можливостей держави та забезпечення оперативності прийняття рішень. Водночас це загострює питання безпеки, захисту даних, стійкості інформаційних систем та недопущення зловживань.

Окремої уваги потребує інституційна спроможність держави до впровадження і регулювання штучного інтелекту. Йдеться не лише про наявність нормативно-правової бази, а й про формування спеціалізованих органів або підрозділів, відповідальних за політику у сфері ШІ, розвиток кадрового потенціалу, підвищення цифрової компетентності державних службовців, а також створення механізмів міжвідомчої координації. Наразі ці елементи перебувають у стадії формування, що зумовлює нерівномірність і несистемність впровадження відповідних технологій у різних секторах публічного управління.

Крім того, український контекст характеризується значною залежністю від міжнародних стандартів і практик, зокрема європейських. Орієнтація на правові та етичні підходи Європейського Союзу створює передумови для гармонізації національного законодавства, однак водночас потребує адаптації цих підходів до національних інституційних умов, рівня розвитку цифрової інфраструктури та соціально-економічних особливостей.

У цьому зв'язку особливо актуальним є формування національної моделі регулювання штучного інтелекту, яка б враховувала як міжнародні стандарти, так і внутрішні потреби держави. Така модель має передбачати чітке визначення суб'єктів регулювання, розподіл повноважень між органами влади, запровадження механізмів контролю та підзвітності, а також забезпечення участі громадянського суспільства у процесах прийняття рішень.

Отже, вітчизняна наука та практика публічного управління потребують переходу від фрагментарного вивчення штучного інтелекту до комплексного

інституційного аналізу, який дозволяє відповісти на ключові питання: хто здійснює регулювання, за якою моделлю, через які механізми і з якими наслідками для функціонування системи публічного управління. Саме такий підхід створює підґрунтя для формування ефективної, легітимної та адаптивної системи впровадження штучного інтелекту в Україні.

Український науковий дискурс поки що більшою мірою зосереджений на окремих аспектах проблеми, перш за все правових гарантіях, етичних принципах, загальних засадах цифровізації або економічному ефекті використання ШІ. Це важливі елементи, але вони ще не утворюють цілісної теорії трансформації інституційних механізмів регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні.

Отже, вітчизняна наука потребує переходу від фрагментарного вивчення ШІ до комплексного інституційного аналізу із врахуванням хто регулює, як регулює, за якою моделлю, через які механізми і з якими наслідками для системи публічного управління.

Узагальнення теоретичних підходів, зарубіжного досвіду та особливостей українського контексту дозволяє запропонувати модель інституційного регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні, яка базується на поєднанні ризик-орієнтованого, інституційного та партисипативного підходів.

Запропонована модель виходить із того, що штучний інтелект у публічному управлінні слід розглядати як соціотехнічну систему, яка функціонує на перетині технологій (алгоритми, дані, інфраструктура), інституцій (органи влади, регулятори), права (норми, процедури, відповідальність), суспільства (довіра, участь, контроль). Відповідно, ефективне регулювання можливе лише за умови їх синхронізованої взаємодії.

Таблиця 1. Структура моделі інституційного регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні

№ п/п	Компонент	Зміст	Ключові інструменти
1	Нормативно-правовий	Встановлення правил використання ШІ	класифікація ризиків, стандарти, регламенти
2	Інституційний	Система органів і розподіл повноважень	уповноважений орган з ШІ, міжвідомча координація
3	Дані та інфраструктура	Управління даними та технічна база	data governance, реєстри, кібербезпека
4	Етичний та контрольний	Забезпечення справедливості та підзвітності	аудит алгоритмів, explainability, контроль
5	Партисипативний	Участь суспільства	консультації, відкриті дані, оскарження

Згідно з визначеними елементами моделі ризик-орієнтоване регулювання передбачає поділ систем ШІ на рівні ризику – низький (сервісні функції), середній (аналітичні рішення), високий (соціальні виплати, контроль, санкції). Для кожного рівня встановлюється різний обсяг вимог – від мінімального контролю до обов'язкового аудиту та сертифікації.

Інституційна архітектура передбачає створення або визначення центрального органу з політики у сфері ШІ, галузевих регуляторів, незалежного органу аудиту алгоритмів. Це дозволяє уникнути розпорошення відповідальності та забезпечити координацію.

Якість управління даними визначає якість управління в цілому, тому модель передбачає стандартизацію державних даних, інтеграцію реєстрів, контроль якості даних, захист персональної інформації.

Алгоритмічна підзвітність вводить принцип «жодне значуще рішення не може бути повністю непрозорим». В моделі передбачено explainable AI (зрозумілий ШІ), обов'язкове документування алгоритмів, аудит, право громадянина на перегляд рішення людиною.

Партисипативне врядування включає громадські консультації, цифрові платформи участі, механізми оскарження, публічну звітність щодо використання ШІ.

Новизна полягає в тому, що вперше для українського контексту запропоновано цілісну інституційну модель регулювання ШІ, яка інтегрує правовий, управлінський і соціальний виміри, а також розвинуто підхід до розуміння ШІ як соціотехнічного інституту публічного управління, а не лише технологічного інструменту.

Модель може бути використана для розробки державної політики у сфері ШІ, підготовки нормативно-правових актів, реформування цифрового управління, впровадження ШІ в органах влади, навчання державних службовців.

Висновки. У статті доведено, що міжнародна наукова парадигма регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні набуває структурованого характеру, проявляючись у кількох стійких напрямках, а саме технологічний, інституційно-управлінський, етико-правовий та партисипативний. Зарубіжні дослідження значною мірою зосереджені на питаннях AI governance, algorithmic accountability, data governance, public value та risk-based regulation.

Українські дослідження зробили важливі кроки у висвітленні правових, етичних та організаційних аспектів використання ШІ, однак поки що не сформувавши цілісної концепції трансформації інституційних механізмів і моделей його регулювання в системі публічного управління.

Саме впровадження штучного інтелекту в публічне управління зумовлює глибоку трансформацію інституційних механізмів, що проявляється у зміні логіки прийняття рішень, перерозподілі відповідальності, зростанні ролі даних та посиленні вимог до прозорості і підзвітності. Аналіз теоретичних

підходів і міжнародного досвіду дозволив встановити, що ефективно використання ШІ можливе лише за умови поєднання технологічних інновацій із належним правовим, етичним та інституційним забезпеченням.

Запропонована модель демонструє можливість формування комплексної системи регулювання штучного інтелекту, орієнтованої на забезпечення балансу між ефективністю державного управління та захистом прав громадян. Її реалізація в українських умовах може стати важливим кроком у напрямі побудови сучасної цифрової держави, заснованої на принципах прозорості, підзвітності та суспільної довіри.

Список використаних джерел

1. Russell S. J., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Harlow: Pearson, 2021. URL: <https://www.amazon.com/Artificial-Intelligence-A-Modern-Approach/dp/0134610997>
2. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford: Oxford University Press, 2014. 352 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/superintelligence-97801996781123>
3. Tegmark M. Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence. New York: Knopf, 2017. 384 p. URL: <https://www.amazon.com/Life-3-0-Being-Artificial-Intelligence/dp/1101946598>
4. Floridi L. The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities. Oxford: Oxford University Press, 2023. URL: <https://global.oup.com/academic/product/the-ethics-of-artificial-intelligence-9780198883098>
5. Floridi L., Cowls J., Beltrametti M. та ін. AI4People—An Ethical Framework for a Good AI Society. *Minds and Machines*. 2018. Vol. 28, No. 4. P. 689–707. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11023-018-9482-5>
6. Goldsmith S., Crawford S. The Responsive City: Engaging Communities Through Data-Smart Governance. San Francisco: Jossey-Bass, 2014. 256 p. URL: <https://surl.li/otvcyi>
7. Goldsmith S., Yang J. AI and the Transformation of Accountability and Discretion in Urban Governance. 2026. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2026.02.005>
8. Sun T., Medaglia R. Mapping the Challenges of AI in Public Administration. *Government Information Quarterly*. 2019. Vol. 36, No. 2. P. 368–383. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.09.008>
9. Veale M., Brass I. Administration by Algorithm? Public Management Meets Public Sector Machine Learning // *Algorithmic Regulation* / ed. by K. Yeung, M. Lodge. Oxford: Oxford University Press, 2019. P. 121–149. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10072507/>
10. Janssen M., Brous P., Estevez E. Data Governance in the Public Sector. *Government Information Quarterly*. 2020. Vol. 37, No. 3. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101493>

11. Parthasarathy A., Phalnikar A., Jauhar A. та ін. Participatory Approaches in AI Development and Governance. 2024. URL: <https://vidhilegalpolicy.in/research/participatory-ai-approaches-in-ai-development-and-governance/>
12. Nkongolo M. W. Pluralism in AI Governance: Toward Sociotechnical Alignment and Normative Coherence. 2026. URL: <https://arxiv.org/abs/2602.15881>
13. Коваленко Л., Коваленко Б. Розвиток доктрини впровадження штучного інтелекту в публічному управлінні. *Metaverse Science, Society and Law*. 2025. Vol. 2, No. 1. URL: <https://metaversescience.com/>
14. Гачкевич А. Автоматизація процесів у публічному управлінні та забезпечення законності прийняття рішень на основі ШІ. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 4. С. 57–62. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2215>
15. Карпенко Ю. В. Етичні принципи застосування штучного інтелекту в публічному управлінні. *Інформаційні технології*. 2019. № 4(95). С. 93–97. URL: <https://surl.li/kmuwhg>
16. Шевченко Н., Шевченко О., Дроб О. Застосування управлінських теорій при реформуванні публічного управління в Україні. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2025. Т. 2, № 2. С. 59–67. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2025-2-6>

References

1. Russell, S. J. & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 4th ed. Harlow: Pearson. URL: <https://www.amazon.com/Artificial-Intelligence-A-Modern-Approach/dp/0134610997> [in English]
2. Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press, URL: <https://global.oup.com/academic/product/superintelligence-97801996781123> [in English]
3. Tegmark, M. (2017). *Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence*. New York: Knopf. URL: <https://www.amazon.com/Life-3-0-Being-Artificial-Intelligence/dp/1101946598> [in English]
4. Floridi, L. (2023). *The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities*. Oxford: Oxford University Press. URL: <https://global.oup.com/academic/product/the-ethics-of-artificial-intelligence-9780198883098> [in English]
5. Floridi, L., Cows, J., Beltrametti, M. et al. (2018). AI People—An Ethical Framework for a Good AI Society. *Minds and Machines*. Vol. 28, 4, 689–707. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11023-018-9482-5> [in English]
6. Goldsmith, S. & Crawford, S. (2014). *The Responsive City: Engaging Communities Through Data-Smart Governance*. San Francisco: Jossey-Bass. URL: <https://surl.li/otvcyi> [in English]

7. Goldsmith, S. & Yang, J. (2026). AI and the Transformation of Accountability and Discretion in Urban Governance. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2026.02.005> [in English]
8. Sun, T., & Medaglia, R. (2019). Mapping the Challenges of AI in Public Administration // Government Information Quarterly. Vol. 36, 2, 368–383. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.09.008> [in English]
9. Veale, M. & Brass, I. (2019). Administration by Algorithm? Public Management Meets Public Sector Machine Learning. Algorithmic Regulation / ed. by K. Yeung, M. Lodge. Oxford: Oxford University Press, 121–149. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10072507/> [in English]
10. Janssen, M., Brous, P. & Estevez, E. (2020). Data Governance in the Public Sector // Government Information Quarterly. Vol. 37, 3. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101493> [in English]
11. Parthasarathy, A., Phalnikar, A., Jauhar, A. et al. (2024). Participatory Approaches in AI Development and Governance. URL: <https://vidhilegalpolicy.in/research/participatory-ai-approaches-in-ai-development-and-governance/> [in English]
12. Nkongolo, M. W. (2026). Pluralism in AI Governance: Toward Sociotechnical Alignment and Normative Coherence. URL: <https://arxiv.org/abs/2602.15881> [in English]
13. Kovalenko, L. & Kovalenko, B. (2025) Rozvytok doktryny vprovadzhennia shtuchnoho intelektu v publichnomu upravlinni [Development of the doctrine of the introduction of artificial intelligence in public administration]. Metaverse Science, Society and Law. 2, 1. URL: <https://metaversescience.com/> [in Ukrainian].
14. Hachkevych, A. (2025) Avtomatyzatsiia protsesiv u publichnomu upravlinni ta zabezpechennia zakonnosti pryiniattia rishen na osnovi ShI [Automation of processes in public administration and ensuring the legitimacy of decision-making based on AI]. Aktualni problemy pravoznavstva. 4, 57–62. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2215> [in Ukrainian].
15. Karpenko, Y. V. (2019) Etychni pryntsypy zastosuvannia shtuchnoho intelektu v publichnomu upravlinni [Ethical principles of the application of artificial intelligence in public administration]. Informatsiini tekhnolohii. 4 (95). 93–97. URL: <https://surl.li/kmuwhg> [in Ukrainian].
16. Shevchenko, N., Shevchenko, O. & Drob, O. (2025) Zastosuvannia upravlinskykh teorii pry reformuvanni publichnoho upravlinnia v Ukraini [Application of management theories in public administration reform in Ukraine] // Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity. Seriia: Publichne upravlinnia ta administruvannia. 2, 59–67. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2025-2-6> [in Ukrainian].

Отримано 03.03.2026

Прийнято до друку 17.03.2026

Опубліковано 22.04.2026

Received 03.03.2026

Accepted for publication 17.03.2026

Published 22.04.2026